

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Методичні рекомендації
до семінарських занять та самостійної роботи
(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії» освітньої програми
«Міжнародні відносини та регіональні студії»)

Рецензенти:

Н. А. Вінникова – доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

О. О. Безрук – кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри політології, соціології і культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

*Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 3 від 14 грудня 2022 року)*

О-75 **Основи міжнародної безпеки** : методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньої програми «Міжнародні відносини та регіональні студії») / уклад. Л. В. Кучечук. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. – 36 с.

Методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи розроблені для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» (освітня програма «Міжнародні відносини та регіональні студії») і розкривають питання, пов'язані з вивченням курсу «Основи міжнародної безпеки»: підготовка до семінарських занять, самостійної роботи студентів, проміжного та підсумкового контролю, а також рекомендовану літературу та глосарій базових термінів. Видання також містить тематичний план курсу, методи навчання та критерії оцінювання, схему нарахування балів, шкалу оцінювання.

УДК 316.485.6:005.574(072)

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2022

© Кучечук Л. В., уклад., 2022

© Дончик І. М., макет обкладинки, 2022

Навчальне видання

Кучечук Лариса Володимирівна

ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Методичні рекомендації

до семінарських занять та самостійної роботи (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньої програми «Міжнародні відносини та регіональні студії»)

Коректор *О. В. Анцибора*

Комп'ютерне верстання *В. В. Савінкова*

Макет обкладинки *І. М. Дончик*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 2,28. Наклад 50 пр. Зам. № 173/22.

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна

Тел. 705-24-32

ЗМІСТ

Вступ	4
Програма навчальної дисципліни «Основи міжнародної безпеки».....	6
Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять та самостійної роботи з дисципліни «Основи міжнародної безпеки».....	7
Індивідуальні додаткові завдання.....	17
Методи навчання.....	21
Методи контролю.....	22
Схема нарахування балів.....	22
Критерії оцінювання знань студентів.....	23
Шкала оцінювання з дисципліни «Основи міжнародної безпеки».....	25
Перелік питань для проведення підсумкового контролю.....	25
Зразок залікового завдання з дисципліни «Основи міжнародної безпеки»	27
Рекомендована література.....	27
Посилання на інформаційні ресурси в мережі Інтернет, відео-лекції, інше методичне забезпечення	29
Глосарій базових термінів	29
Додатки	34

ВСТУП

В умовах глобалізації питання визначення місця держави у світовій політиці потребує специфічного набору методів, які забезпечують можливість вирішити поставлені завдання. Розуміння сутності та співвідношення національної, регіональної та міжнародної безпеки, сучасних чинників міжнародної безпеки, аналіз національної безпеки як частини національного інтересу держави є актуальним питанням сучасності як в теоретичному, так і практичному вимірі, в тому числі для визначення місця України в системі сучасних міжнародних відносин.

Метою даного курсу є формування у здобувачів вищої освіти теоретичних знань та практичних навичок в галузі дослідження нагальних проблем міжнародної безпеки, засобів підтримки міжнародної безпеки в сучасних умовах та основних факторів впливу на її стан.

Основні завдання вивчення дисципліни:

- визначити поняття «міжнародна безпека» та її роль у розвитку світової спільноти та міжнародних відносин;
- розглянути об'єкти, суб'єкти, механізми, компоненти забезпечення функціонування системи міжнародної безпеки, її режими функціонування в умовах постбіполярної системи міжнародних відносин;
- виявити базові актуальні проблеми міжнародної безпеки, окреслити можливі варіанти їхнього вирішення;
- проаналізувати роль України в системі міжнародної безпеки з урахуванням чинника гібридного конфлікту на її території;
- формування наступних загальних компетентностей:

ЗК1. Знання та розуміння предметної області спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та професійної діяльності за фахом.

ЗК2. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями та застосовувати їх у практичній діяльності.

ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, зокрема завдяки використанню інформаційних і комунікаційних технологій.

- формування наступних спеціальних (фахових) компетентностей:

СК1. Знання про природу, динаміку, принципи організації та історичні тенденції розвитку міжнародних відносин.

СК2. Здатність розуміти міжнародні відносини у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

СК9. Знання природи та еволюції міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними.

Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні досягти таких результатів навчання:

РН1. Демонструвати знання, набуті у процесі навчання, щодо природи, еволюції, стану теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також про природу та джерела зовнішньої політики держав і діяльність інших учасників міжнародних відносин.

РН3. Демонструвати знання про природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях.

РН6. Розуміти принципи використання теоретичних знань з міжнародних відносин, зовнішньої політики, міжнародної безпеки та конфліктів, міжнародної регіоналістики при вирішенні практичних завдань.

РН8. Визначати політичні, дипломатичні, безпекові, суспільні, юридичні, економічні й інші ризики у сфері міжнародних відносин та глобальних процесів.

РН13. Оцінювати події міжнародного життя, процеси в сфері міжнародного співробітництва та міжнародної безпеки, стан взаємодії та конфлікту в міжнародних системах.

РН18. Брати участь у фахових дискусіях із проблем міжнародних відносин, зовнішньої політики та міжнародних комунікацій, поважати опонентів і їхню точку зору.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ»

Розділ 1. Теоретичні основи дослідження міжнародної безпеки

Тема 1. Вступ до курсу «Основи міжнародної безпеки»

Загальне уявлення про «безпеку» в суспільно-політичних науках. Рівні безпеки. Поняття «загроза, ризик, виклик». Визначення міжнародної безпеки. Концепції міжнародної безпеки. Джерела загроз на рівнях індивіду, суспільства, держави. Суб'єкти та об'єкти міжнародної безпеки. Система міжнародної безпеки. Операційні моделі міжнародної безпеки.

Тема 2. Рівні міжнародної безпеки

Національна та регіональна безпека: цілі, завдання, складові, концептуальні підходи. Національні інтереси та національні цілі. Політика національної безпеки ключових геополітичних акторів (США, КНР, Індія, ЄС, Японія) та її вплив на стан міжнародної безпеки. Глобальний вимір міжнародної безпеки в геополітичних концепціях XX – поч. XXI ст.

Тема 3. Воєнна безпека сучасних держав

Теоретичні засади вивчення воєнної безпеки. Основні завдання комплексу заходів щодо підтримання режиму воєнної безпеки. Воєнна політика. Моделі забезпечення воєнної безпеки сучасної держави. Воєнні доктрини ключових геополітичних акторів. Воєнна безпека та міжнародна безпека: межі розподілу та масштаби взаємовпливу.

Тема 4. Основні галузі безпекової діяльності

Економічна безпека: сутність, проблеми забезпечення. Екологічна безпека. Політична безпека. Енергетична безпека. Інформаційна безпека. Кібербезпека. Демографічна безпека. Продовольча безпека. Соціальна безпека.

Розділ 2. Сучасні проблеми міжнародної безпеки світу та України

Тема 5. Особливості постбіполярного світового порядку: нові параметри міжнародної безпеки

Демонтаж Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин. Наслідки деколонізації. Конкуренція за світову гегемонію. Глобалізація, глокалізація та регіоналізація. «Суспільство ризику». Мобільність. Міграції. Мультикультуралізм. Нерівномірність економічного розвитку. Екологічні, енергетичні та гуманітарні проблеми. Етнічні та етно-релігійні загрози. Сепаратизм.

Тема 6. Міжнародний тероризм як виклик міжнародній безпеці

Тероризм у фокусі наукових досліджень. Локальний та транснаціональний тероризм. Види терористичних актів. Соціально-демографічна база

тероризму. Релігійний чинник тероризму. Ісламський фундаменталізм та тероризм. Боротьба з тероризмом.

Тема 7. Воєнні загрози міжнародної безпеки та проблема озброєнь

Воєнний конфлікт: визначення, основний зміст, характеристики, типологія, чинники. Війна як специфічний тип воєнного конфлікту. Особливості сучасних воєн. «Асиметричні» війни. Конфлікти низької інтенсивності. «Гібридні» війни.

Звичайні озброєння. Торгівля зброєю. Розповсюдження зброї масового ураження. Міжнародна правова база щодо контролю над озброєннями. Міжнародна організована злочинність.

Тема 8. Регіональний аспект міжнародної безпеки та європейська безпека

Регіоналізація: зміст та особливості. Етапи розвитку процесів регіональної безпеки. Проблеми безпеки на регіональному рівні. Регіональні та міжнародні організації: співпраця в галузі безпеки. Сучасні виклики для систем регіональної безпеки.

Коріння євроцентричної моделі. Процеси реформування і розширення НАТО. Європейський Союз в системі європейської безпеки. Балкани і європейська безпека. Роль ОБСЄ. РФ як загроза загальній європейській безпеці.

Тема 9. Проблеми безпеки на Близькому Сході та в інших регіонах

Іракський фактор. Палестинська проблема. Іранський фактор. Сирійський фактор. Проблеми безпеки в районі Магриба. Проблеми безпеки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Північно-Східна Азія. Південно-Східна Азія. Південна частина Тихого океану. Південна Азія.

Тема 10. Загрози національній безпеці України

Закон про національну безпеку та воєнна доктрина України: основний зміст та цілі. Загрози національній безпеці України. Характеристика економічної, енергетичної, інформаційної, екологічної безпеки України. Геополітичний вибір України: еволюція та наслідки. «Гібридний» конфлікт в Україні. Співпраця України з міжнародним співтовариством в галузі міжнародної безпеки. Повномасштабне вторгнення РФ на територію України у 2022 році.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ»

«Основи міжнародної безпеки» – необхідна дисципліна в підготовці фахівців зі спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Семінарські заняття спрямовані на підвищення теоретичного рівня знань у сфері національної та міжнародної безпеки, більш поглиблене

вивчення складних або дискусійних питань відповідної теми, на поточний контроль засвоєння знань, умінь, навичок студентів.

У процесі вивчення дисципліни, під час підготовки до семінарських занять здобувачі вищої освіти зобов'язані працювати з допоміжною навчальною та науковою літературою, використовувати відомий їм теоретичний апарат дослідження, навички самостійного наукового пошуку, креативність тощо.

Заняття 1. Вступ до курсу «Основи міжнародної безпеки» (семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. Поняття «загроза, ризик, виклик».
2. Визначення міжнародної безпеки.
3. Дилеми міжнародної безпеки.
4. Джерела загроз на рівнях індивіда, суспільства, держави.
5. Суб'єкти та об'єкти міжнародної безпеки.
6. Система міжнародної безпеки.

Завдання для самостійної роботи:

1. Дати визначення наступним моделям міжнародної безпеки:
 - однополярна система безпеки.
 - «концерт держав».
 - багатополарна модель.
 - глобальна (універсальна) модель.
2. Заповнити наступну таблицю:

Назва концепції	Основоположник концепції	Сутність концепції	Недоліки концепції
Концепція балансу сил			
Концепція гегемонічної стабільності			
Концепція балансу загроз			
Концепція колективної та кооперативної безпеки			
Концепція мирного співіснування			

Література

1. Власюк О.С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: Вибр. наук. праці. К. : НІСД, 2016. 528 с.
2. Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол.: В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук та ін. / за заг. ред. Г.П.Ситника. К. : НАДУ, 2016. 784 с.
3. Дзьобань О.П. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади [моногр.]. Х. : Право, 2021. 776 с.
4. Кормич Л. І., Польовий М. А. Світовий політичний процес: глобальний та національний вимір : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл., що навчаються за спец.

«Політологія», «Міжнародне право», «Міжнародні відносини», «Соціологія» НУ «ОЮА». Одеса : Фенікс, 2017. 240 с.

5. Трансформація стратегічної стабільності та проблеми ядерної безпеки на початку XXI століття: збірник наукових праць / За заг. ред. д. і. н., проф. Кудряченка А.І.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». К.: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. 296 с.

Заняття 2. Рівні міжнародної безпеки (семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. Національна безпека: цілі, завдання, складові, концептуальні підходи.
2. Регіональна безпека: цілі, завдання, складові, концептуальні підходи.
3. Національні інтереси та національні цілі.
4. Політика національної безпеки ключових геополітичних акторів (США, КНР, Індія, ЄС, Японія) та її вплив на стан міжнародної безпеки.
5. Глобальний вимір міжнародної безпеки в геополітичних концепціях XX – поч. XXI ст.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати відповіді за наступним планом:
 - визначте найбільш важливі в сучасному глобалізованому світі компоненти національних інтересів.
 - виокремте основні риси механізму забезпечення дієвої системи національної безпеки.
 - схарактеризуйте нові загрози національній безпеці, які висувуються з боку сучасного глобалізованого світу.
 - назвіть основні чинники забезпечення національної безпеки.
 - визначте головні риси основних режимів функціонування системи національної безпеки.
2. Обрати конкретну країну ЄС та схарактеризувати стан та механізми забезпечення її національної безпеки за наступним планом:
 - зовнішні та внутрішні суб'єкти забезпечення національної безпеки.
 - загрози національній безпеці.
 - пріоритети національних інтересів.
 - основні напрями державної політики з питань національної безпеки.

Література

1. Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол.: В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук та ін. / за заг. ред. Г.П. Ситника. Київ : НАДУ, 2016. 784 с.
2. Горбач О., Сигідус К. Порівняльний аналіз європейської стратегії безпеки (2003) та глобальної стратегії Європейського Союзу (2016) // SHV. 2017; Випуск 3, Номер 2. С. 57–62.
3. Лісовська Ю., Лісовський П. Національна безпека України. К. : Університет «Україна», 2020. 292 с.
4. Стрюк М. П. Досвід США в системі управління сектором безпеки і оборони // Актуальні проблеми держави і права. 2020. Вип. 87. С.172–178.

5. Як КНР нарощує свою військову потужність URL: https://defence-ua.com/army_and_war/jak_knr_naroschuje_svoju_vijskovu_potuzhnist-5922.html

6. A strategic compass for the EU. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-1_en

Заняття 3. Воєнна безпека сучасних держав (семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. Теоретичні основи вивчення воєнної безпеки.
2. Основні джерела загроз та моделі воєнної безпеки.
3. Воєнні доктрини ключових геополітичних акторів.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати відповіді за наступним планом:

- з'ясувати основні аспекти процесу організації системи воєнної безпеки;

- схарактеризувати основні джерела загроз воєнній безпеці сучасних держав та моделей їхнього подолання;

- проаналізувати воєнну доктрину України з метою формування уявлень про цілі та механізми забезпечення воєнної безпеки України.

2. Проаналізувати воєнну доктрину будь-якої держави світу за наступним планом:

- потенційні зовнішні воєнні загрози.
- потенційні внутрішні воєнні загрози.
- умови забезпечення воєнної безпеки.
- принципи забезпечення воєнної безпеки.
- складові забезпечення воєнної безпеки.
- державні органи, що регулюють сферу воєнної безпеки країни.
- міжнародні організації у сфері безпеки, до яких входить аналізована держава.

Література

1. Воєнні структури Євросоюзу URL: <https://armyinform.com.ua/2021/09/08/chymatyme-yevropejskyj-soyuz-vlasni-zbrojni-syly/>

2. Воєнна доктрина України URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/366136>

3. Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол.: В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук та ін. / за заг. ред. Г.П.Ситника. К. : НАДУ, 2016. 784 с.

4. Республіка Індія: потуга, що зростає. Перспективи розвитку українсько-індійських відносин: аналіт. доп. / [О. Александров, Н. Гавриленко, А. Гриценко, О. Дави́мука, М. Замікула, В. Орлик та ін.]; наук. ред. М. Паламарчука. К. : НІСД, 2022. 88 с.

5. Трансформація стратегічної стабільності та проблеми ядерної безпеки на початку XXI століття: збірник наукових праць / За заг. ред. д. і. н., проф. Кудряченка А.І.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». К. : Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. 296 с.

6. Шамраєва В.М. Політика безпеки та оборони ЄС: еволюція формування. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». Випуск 29, 2020 Серія «Право». С. 369–377.

Заняття 4. Основні галузі безпекової діяльності (семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. Економічна безпека: сутність, індикатори, загрози.
2. Екологічна безпека: сутність, індикатори, загрози.
3. Енергетична безпека: сутність, індикатори, загрози.
4. Інформаційна безпека та кібербезпека: сутність, індикатори, загрози.
5. Демографічна безпека: сутність, індикатори, загрози.
6. Продовольча безпека: сутність, індикатори, загрози.
7. Політична безпека: сутність, індикатори, загрози.
8. Соціальна безпека: сутність, індикатори, загрози.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати відповіді за наступним планом:
 - Назвіть та схарактеризуйте етапи (фази) політичного конфлікту.
 - Назвіть та схарактеризуйте завдання системи забезпечення політичної безпеки у зовнішньополітичній сфері.
 - Визначте та схарактеризуйте принципи економічної безпеки.
 - Назвіть об'єкти і суб'єкти економічної безпеки.
 - Чим зумовлено виникнення екологічних ризиків?
 - Як вплинула російсько-українська війна на глобальну продовольчу безпеку?
2. Провести аналіз економічної, екологічної, політичної, енергетичної, інформаційної, продовольчої, соціальної, демографічної безпеки чи кібербезпеки США, Китаю та країн ЄС за наступним планом:
 - Існуючі загрози.
 - Сучасний стан обраної сфери безпеки.
 - Державна політика у даній сфері.
 - Зовнішні фактори, що впливають на обрану сферу безпеки.

Література

1. Вахович І.М. Продовольча безпека України: регіональний вимір : монографія Луцьк: Вежа Друк, 2017. 332 с.
2. Гавриленко Н.М., Широкий Г.М., Юлдашев Р.Е. Світова продовольча криза як наслідок війни РФ проти України // Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. С. 1–6.
3. Вівчар О.І., Колесніков А.П. Соціальна безпека: навч. посіб. Тернопіль : ФО-П Шпак В. Б., 2017. 147 с.
4. Економічна безпека держави: навчально-методичний посібник / Живко З.Б., Черевко О.В., Копитко М.І., Зачосова Н.В., Живко М.О., Середа В.В., Занора В.О., Бієвець А.В.; за ред. Живко З.Б. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 240 с.
5. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного планування: аналіт. доп. / [Суходоля О. М., Харазішвілі Ю. М., Бобро Д. Г., Сменковський А. Ю., Рябцев Г. Л., Завгородня С. П.]; за заг. ред. О. М. Суходолі. К. : НІСД, 2020. 178 с.
6. Мужанова Т.М. Інформаційна безпека держави: навчальний посібник. К., 2019. 131 с.
7. Хилько М. І. Екологічна безпека України: навчальний посібник. К., 2017. 226 с.

Розділ 2. Сучасні проблеми міжнародної безпеки світу та України

Заняття 5. Особливості постбіполярного світового порядку: нові параметри міжнародної безпеки (семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. Причини демонтажу Ялтинсько-Потсдамської системи.
2. Глобалізація як чинник міжнародної безпеки в сучасних умовах.
3. Політика ведучих держав у галузі міжнародної безпеки за нових умов світового співіснування.
4. Сепаратизм як загроза національній безпеці.
5. Вплив міжнародної міграції на національну безпеку.
6. «Суспільство ризику».

Завдання для самостійної роботи:

1. Самостійно вивчити наступні питання:
 - виявити та проаналізувати основні причини руйнації біполярного світу.
 - проаналізувати вплив глобальних процесів на стан міжнародної безпеки.
 - проаналізувати діяльність «великих держав» та міжнародних організацій в галузі міжнародної безпеки в умовах постбіполярного світу.
 - виявити причини виникнення сепаратизму.
 - визначити сутність етнокультурної безпеки.
2. Проаналізувати глобальні проблеми сучасності, а саме продовольчу, екологічну, демографічну, енергетичну проблеми, а також проблеми нерівномірності економічного розвитку, охорони здоров'я та Світового океану як загрозу сучасній міжнародній безпеці за наступними пунктами:
 - причини виникнення.
 - сучасний стан розвитку глобальної проблеми.
 - регіони світу, де найбільше гостро проявляється обрана глобальна проблема.
 - можливі шляхи вирішення.
 - міжнародні організації, що борються з обраною глобальною проблемою.

Література

1. Бліхар В., Бліхар М., Копитко М. та інші. Національна безпека держави: філософсько-правовий і соціально-економічний аналіз. Хмельницький : Видавництво ХУУП ім. Л. Юзькова, 2021. 404 с.
2. Глобальні проблеми людства: навч. посібник / М. Книш, Л. Котик. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 330 с.
3. Зінченко В.В. Глобалізація і глобалістика: навчальний посібник. Львів : Новий світ-2000, 2020, 428 с.
4. Кучечук Л.В. Глобальна продовольча проблема: причини виникнення та загострення // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна, серія: «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2016. № 5. С. 40–44.

5. Малахова Л.В., Сідоров В.І. Глобальні проблеми як прояв кризового стану сучасного світового господарства // Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації : [колективна монографія] / За ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 185–199.

6. Маслова М.Н., Мунтян П.П. Сепаратизм у сучасному світі: суть, причини та регіональні різновиди URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/strategii-innovatsiinoho-rozvytku-prirodnychkh-dystsyplin-dosvid-problemy-ta-perspektyvy/seksiia-4/7675-separatyzm-u-suchasnomu-sviti-sut-prychyny-ta-rehionalni-riznovydy>

7. Юхименко П. Глобалізація та політика національної безпеки. К. : Центр навчальної літератури, 2021. 408 с.

8. Beck, Ulrich. Risk Society: Towards a New Modernity. Translated by Ritter, Mark. London : Sage Publications. 260 p.

Заняття 6. Міжнародний тероризм як виклик міжнародній безпеці. Воєнні загрози міжнародній безпеці та проблема озброєнь (семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. Міжнародний тероризм як глобальна загроза.
2. Основні види тероризму.
3. Основні чинники розповсюдження терористичної загрози.
4. Основні напрями антитерористичної діяльності держав та міжнародних організацій.
5. Конфлікт як соціально-політичний феномен.
6. Воєнний вимір конфлікту.
7. Типологія воєнних конфліктів.
8. «Асиметричний» та «гібридний» конфлікти.

Завдання для самостійної роботи:

1. Самостійно вивчити наступні питання:
 - проаналізувати феномен тероризму як суттєву загрозу міжнародній безпеці.
 - з'ясувати основні напрями діяльності міжнародних акторів з подолання загрози тероризму.
 - знайти та проаналізувати асиметричні конфлікти, які відбулися у XX–XXI ст., виявити ті, які завершилися перемогою слабшої сторони.
 - виявити особливості «гібридної» війни.
 - визначити інформаційну війну як загрозу національній безпеці.
2. Проаналізувати діяльність будь-якої чинної терористичної організації світу за наступним планом:
 - рік та місце заснування.
 - лідери терористичної організації та загальна кількість учасників.
 - причина та цілі створення.
 - методи боротьби, основні терористичні акти.
 - держави та міжнародні організації, що протидіють цій організації, їх основні напрями боротьби.

3. Підготувати письмові відповіді на наступні питання:

- Розкрийте зміст феномену «зіткнення цивілізацій». Як його визначив С. Хантінгтон? Наскільки правомірно, на вашу думку, пояснювати сучасні локальні конфлікти за допомогою цього феномену? Яким, на Вашу думку, має бути механізм подолання цивілізаційних конфліктів та запобігання їм? Які реалії сучасного світу заважають виробленню такого механізму? Відповідь обґрунтуйте.

- Німецький військовий діяч і теоретик К. Клаузевіц (1780–1831) розглядав війну як вияв політики, її продовження. Він підкреслював, що війна є знаряддям політики. Тому ведення війни є сама політика, що змінила перо на меч. Як бачимо, йдеться, по суті, про раціональність війни. Чи може сьогодні війна бути інструментом політики? Якщо ні, то чому? Якою буде ціна війни в сучасних умовах і що робить її недопустимою?

Література

1. Єремеева І.А. Проблема асиметричного конфлікту в сучасних міжнародних відносинах // Регіональні студії, 2018. № 14, С.87–91.
2. Конфлікти, що змінили світ / авт. кол. Н. Іщенко (Гумба), І. Попов та ін. Харків : Фоліо, 2020. 192 с.
3. Кудінов С.С., Рижов І.М., Романов М.С. Основи терорології: навчальний посібник. Острогоз : Національний університет «Острозька академія», 2020. 234 с.
4. Луцишин Г. Особливості сучасних збройних конфліктів в умовах глобалізації // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку № 26, 2014, С. 128–133.
5. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. К. : НІСД, 2017. 496 с.
6. Шульгіна М. Хантінгтон як фундатор цивілізаційної геополітики // Філософія та політологія в контексті сучасної культури. URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/112>
7. Ярмош О.В., Хом'якова М.Є. Міжнародний тероризм та особливості боротьби з ним на регіональному рівні на прикладі ЄС та ШОС // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна, серія: «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». Вип.12. 2020. С. 69–76.

Заняття 7. Регіональний аспект міжнародної безпеки та європейська безпека. Проблеми безпеки на Близькому Сході та в інших регіонах (семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. Регіоналізація: зміст та особливості.
2. Проблеми безпеки на регіональному рівні.
3. Регіональні та міжнародні організації: співпраця в галузі безпеки в Європі.
4. Сучасні виклики для регіональної безпеки в Європі.
5. Балкани і європейська безпека.
6. Основні загрози в регіоні Близького та Середнього Сходу.
7. Регіональна безпека в АТР.
8. Особливості стану регіональної безпеки в ЛАКБ.
9. Регіональна безпека на пострадянському просторі.

Завдання для самостійної роботи:

1. Самостійно вивчити наступні питання:

- виявити засадничі проблеми організації систем безпеки на регіональному рівні (ЄС);
- вивчити механізми співпраці регіональних та міжнародних (глобальних) структур в галузі безпеки та оцінити ефективність цього співробітництва;
- виявити виклики сучасним системам регіональної безпеки в Європі;
- проаналізувати проблемні моменти законодавчого і практичного характеру в галузі забезпечення регіональної безпеки в ЄС;
- визначити виклики сучасним системам регіональної безпеки;
- проаналізувати проблему врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту на початку ХХІ ст.;
- визначити напрями діяльності терористичної Ісламської держави на території Сирії та Іраку.

2. Заповнити наступну таблицю щодо подій та наслідків Арабської весни:

Країна	Дата початку та завершення	Причини та основні події	Наслідки та результати
Туніс			
Алжир			
Ліван			
Йорданія			
Оман			
Саудівська Аравія			
Єгипет			
Ємен			
Ірак			
Бахрейн			
Лівія			
Кувейт			
Марокко			
Сирія			

3. Схарактеризуйте геополітичну ситуацію в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, визначивши наступне:

- фактори формування сучасної геополітичної ситуації в регіоні.
- загальна характеристика основних геополітичних акторів.
- перспективи розвитку геостратегічної ситуації в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Література

1. Зінченко В.В. Глобалізація і глобалістика: навчальний посібник. Львів : Новий світ-2000, 2020. 428 с.

2. Кокорський В.Ф., Смирнова К.Є. Арабські революції: перспективи демократизації в регіоні URL: [http:// www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_48/Gileya48/P34_doc.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_48/Gileya48/P34_doc.pdf)

3. Краснюк І.В. Наслідки Арабської весни в політиці Близького Сходу // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2016. Вип. 23 (2). С. 148–154.

4. Малолітнева В. Регіоналізація і регіоналізм: співвідношення понять. Jurnalul Juridic National: Teorie Si Practica (Национальный юридический журнал: теория и практика). 2016. № 4. С. 116–118.

5. Зміцнення відносин між НАТО і ЄС URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2019/07/16/zmtsnennya-vdnosin-myo-nato-s/index.html>

6. Парфіненко А.Ю. Балканський вимір європейської безпеки в світлі геостратегій ключових міжнародних гравців сходу та заходу // «Філософія та політологія в контексті сучасної культури», 2020, Т. 12, Вип. 1 (25). С. 222–232.

7. Регіональна структурна політика: сучасні тенденції та нові виклики : монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. ред. С. Л. Шульц; С. Л. Шульц, С. Й. Вовканич, С. М. Писаренко, М. В. Максимчук, О. М. Луцків, та ін. Львів, 2016. 328 с.

Заняття 8. Загрози національній безпеці України (семінар – 2 год.)

План семінару / Питання для обговорення

1. Закон України «Про національну безпеку».
2. Воєнна доктрина України: основний зміст та цілі.
3. Характеристика стану та загроз економічній, енергетичній, інформаційній, продовольчій, екологічній безпеці України.
4. «Гібридний конфлікт» на території України.
5. Україна в системі міжнародної безпеки: співпраця з іншими державами та організаціями.
6. Повномасштабне вторгнення РФ на територію України у 2022 році.

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати відповіді на наступні питання:
 - схарактеризуйте участь України в загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки.
 - назвіть та схарактеризуйте основні принципи державного управління національною безпекою України.
 - вкажіть функції, персональний склад та завдання РНБО України.
 - які загрози у політичній сфері є характерними для України?
 - які загрози у економічній сфері є характерними для України?
 - схарактеризуйте структуру системи забезпечення екологічної безпеки України.
 - схарактеризуйте стан інформаційної безпеки в сучасному світі та його вплив на стан інформаційної безпеки України.
2. Дайте письмові відповіді на наступні питання:
 - як Ви думаєте, чи пов'язані історичні події, розпад СРСР та збройна агресія РФ проти України у 2014 році? Які ще колишні радянські республіки наразилися на агресивну зовнішню політику РФ?

- які, на вашу думку, мотиви агресії РФ проти України після Революції Гідності?
- проаналізуйте геополітичний вибір України та його наслідки.
- наскільки дієвою зброєю в гібридній війні є пропаганда? Які межі її дії? Чи можуть бути ЗМІ більш дієвими, ніж зброя?
- як, на вашу думку, зміниться безпекове середовище Європи у найближчі 10 років?

Література

1. Бандурка О.М. Економічна безпека України: виклики та загрози URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10499/Ekonomichna%20bezpeka_Bandurka_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Воєнна доктрина України URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/366136>
3. Дзюбань О.П. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади [моногр.]. Х. : Право, 2021. 776 с.
4. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства. Аналітичний документ. Київ, 2018. 105 с.
5. Енергетична безпека України. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostantnya/energetychna-bezbeka>
6. Закон України «Про національну безпеку України» (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
7. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. К. : НІСД, 2017. 496 с.
8. Стратегія інформаційної безпеки України від 14 вересня 2020 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n14>

ІНДИВІДУАЛЬНІ ДОДАТКОВІ ЗАВДАННЯ

Реферат з дисципліни «Основи міжнародної безпеки» є індивідуальним додатковим завданням.

Реферат передбачає систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань з курсу, розвиток навичок самостійної роботи з літературними джерелами, вміння презентувати результати роботи. Оцінка за роботу враховується при виставленні загальної оцінки з дисципліни.

Реферат складається з титульного аркуша, змісту, вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел та додатків за необхідності. Вступ має розкривати актуальність обраної теми, мету та завдання написання реферату. Основна частина має складатися з кількох пунктів, що послідовно розкривають тему роботи. У висновках повинні міститися власні міркування щодо досягнутої мети.

Титульний аркуш оформлюється згідно зі встановленою формою (додаток А).

Для написання реферату студент обирає одну з наведених нижче тем.

Виконується індивідуальна робота з додержанням усіх технічних вимог до письмових робіт. Текст має бути надрукований через 1,5 міжрядкові інтервали на одному боці аркуша білого паперу формату А4. Шрифт

Times New Roman, 14 пт. Текст розміщується на сторінці, яка обмежується полями: ліве – 30 мм, нижнє та верхнє – 20 мм, праве – 15 мм.

Заголовки структурних частин контрольної роботи «Зміст», «Вступ», «Розділ», «Висновки», «Список використаних джерел», «Додатки» друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Абзацний відступ дорівнює 1,25 см.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №. Першою сторінкою реферату є титульний аркуш, який зараховують до загальної кількості сторінок роботи, але на ньому номер сторінки не ставлять. На наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати у роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, які розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу).

Приклади оформлення таблиць та рисунків наведені у додатку Б.

Додатки оформляють як продовження реферату на наступних її сторінках або у вигляді окремої частини, розміщуючи їх у порядку посилань у тексті роботи. Якщо додатки оформляють на наступних сторінках роботи, то кожен такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої, симетрично відносно тексту сторінки. Справа над заголовком малими літерами з першої великої друкуються слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток. Додатки потрібно позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Є, І, І, Й, О, Ч, Ъ, наприклад, додаток А, додаток Б і т.д. Один додаток позначається як додаток А.

До списку літературних джерел включаються лише ті видання, які використовувалися при написанні роботи. При побудові переліку літератури застосовується суцільна нумерація джерел. Коли в тексті необхідно

зробити посилання на складову частину чи конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у квадратних дужках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань. Приклад: Цитата в тексті: «... незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв'язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передавання інформації [6, с. 29]». Джерела потрібно розташовувати в порядку цитування. Вимоги до оформлення переліку використаних джерел наведені у додатку В.

В друкованому варіанті обсяг роботи повинен становити 10–15 стор., де вступ – 1 стор., основна частина – 8–11 стор., висновок – 1–1,5 стор., список використаної літератури – 1 стор.

Форма проведення підсумкового оцінювання виконаної роботи – публічна доповідь (3–4 хвилини) з подальшим відкритим обговоренням. При оцінці індивідуальної роботи враховується глибина опрацювання та широта обхвату теми, уміння аналізувати зібраний матеріал, грамотність та стиль викладу, якість технічного оформлення роботи.

Теми рефератів

1. Природа і моделі міжнародної безпеки.
2. Система міжнародної безпеки.
3. Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки.
4. Традиційна та нетрадиційна безпека в Євразії.
5. Міжнародне безпекове середовище.
6. Глобальне середовище безпеки.
7. Європейська система безпеки: оптимальна модель і реальний стан.
8. Захист від зброї масового ураження.
9. Глобальна енергетична безпека.
10. Енергетична безпека України.
11. Ризики для енергетичної безпеки.
12. Міжнародне співробітництво в енергетичній сфері.
13. Екологічна безпека в умовах глобалізації.
14. Міжнародна екологічна безпека та охорона довкілля.
15. Інституційні основи міжнародної інформаційної безпеки.
16. Моделі інформаційної безпеки.
17. Інформаційна безпека у глобальній системі підтримання миру і стабільності.
18. Регіональна (європейська) інформаційна безпека.
19. Роль регіональних міжнародних організацій в забезпеченні міжнародної безпеки.
20. Види і форми міжнародного контролю за дотриманням права міжнародної безпеки.

21. Правове регулювання заходів з роззброєння: демілітаризація, ядерне роззброєння, скорочення видів стратегічного озброєння, нейтралізація територій, розширення демілітаризованих територій.
22. Заборона використання видів озброєння і наслідки.
23. Міжнародні аспекти кібербезпеки в умовах глобалізації.
24. Національна та міжнародна безпека в контексті захисту прав людини в умовах сьогодення.
25. Національна безпека в умовах глобалізації економіки: державний та міжнародний виміри.
26. Небезпека глобалізації тероризму.
27. Тінізація зовнішньоекономічної діяльності та протидія їй.
28. Зарубіжний досвід правового забезпечення економічної безпеки.
29. Військово-політичне співробітництво між Україною та НАТО.
30. Вплив російсько-української війни на європейське безпекове середовище.

Додаткові творчі завдання

Для отримання додаткових балів з дисципліни «Основи міжнародної безпеки» можливо виконати письмові творчі завдання за наступними темами:

1. Перерахуйте основні типології міжнародних акторів. Яка з чотирьох соціологічних традицій дослідження питання про роль акторів і чинників, агентів і структур у світовій політиці, на Вашу думку, є найбільш обґрунтованою? Аргументуйте свою думку.
2. В чому полягає сутність «теорії авторитарного експансіонізму»? Назвіть прибічників даної теорії. Які характерні особливості притаманні авторитарному експансіонізму Росії?
3. Проаналізуйте проблеми та перспективи розширення ЄС та НАТО на Схід.
4. Яким чином міжкорейські відносини і ситуація на корейському півострові впливають на динаміку інтеграційних процесів Північносхідної Азії?
5. Проаналізуйте одну з глобальних проблем сучасності та виявіть роль України в її вирішенні.
6. Опишіть проблеми міжнародної безпеки в контексті теорії «осьового регіону/хартленда» Х. Маккіндера.
7. Проаналізуйте участь України в одній з глобальних міжнародних організацій.
8. Які ризики та позитивні риси несе із собою ядерний статус держави? Які ризики для України несло збереження ядерного статусу в 90-ті рр. ХХ ст.? Чи варто Україні спробувати поновити свій ядерний статус? Чому?
9. Перерахуйте основні ознаки та фактори сучасної глобальної нестабільності. Схарактеризуйте нові загрози національній безпеці, які висуваються з боку сучасного глобалізованого світу.

10. Назвіть причини та умови зростання транснаціональної злочинності. Які заходи профілактики та попередження можете запропонувати?

Відповіді подаються у письмовому вигляді з аргументацією власної точки зору.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Під час вивчення дисципліни «Основи міжнародної безпеки» застосовуються наступні методи навчання:

Методи навчання – взаємодія між викладачем і студентами, під час якої відбувається передача та засвоєння знань, умінь і навичок від викладача до студента, а також самостійної та індивідуальної роботи студента.

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

1) За джерелом даних: а) Словесні: лекція (традиційна) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint презентація), пояснення, розповідь, бесіда. б) Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

2) За логікою передачі і сприймання навчальних матеріалів: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів з книгою.

Основними формами навчання є лекції, семінарські завдання, самостійна робота студентів.

Крім традиційних, використовуються й інші, так звані «активні» методи навчання, особливістю яких є спонукання студента і викладача до активності та обов'язкова взаємодія в процесі навчання студентів між собою чи з іншими суб'єктами навчально-виховного процесу (проблемні лекції, робота в малих групах, семінари-дискусії, метод мозкового штурму, метод «переваги та недоліки»).

Проблемна лекція – форма навчання із залученням студентів до активної діяльності та здійснюється викладачем за допомогою створення проблемних ситуацій. Мета такої лекції – активізація самостійного мислення на основі проблемно-пошукової діяльності, розвиток логічного мислення студентів. Для управління мисленням студентів на проблемній лекції використовуються заздалегідь складені викладачем проблемні та інформаційні питання. Увага студентів концентрується на матеріалі, який не знайшов відображення в підручниках, використовується досвід закордонних навчальних закладів. У проблемному питанні, у проблемній ситуації завжди повинно мати місце протиріччя.

Семінари-дискусії передбачають обмін думками та поглядами учасників щодо даної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди і переконання, виробляють вміння формулювати думки і вислов-

лювати їх, вчать оцінювати пропозиції інших людей, критично підходити до власних поглядів. Також такий метод передбачає оволодіння мовою науки, здатністю адекватного висловлювання у мові наукових формулювань, понять, визначень, ведення продуктивних дискусій, вміння вести діалог при прийнятті узгоджених рішень у певних умовах. Дискусія може бути організована в формі обговорення в малих підгрупах з подальшим загальним обміном думок.

Особливістю *методу мозкового штурму* (brainstorming) є колективна розумова діяльність з генерування нових ідей для вирішення наукових та практичних проблем за допомогою вільного вираження думки усіма учасниками, пошуку нетрадиційних шляхів їх реалізації. Метод може бути використаний для пошуку нових рішень у сфері глобальної та національної безпеки.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Система оцінювання знань, вмінь та навичок студентів передбачає виставлення оцінок за усіма формами проведення занять. Перевірка та оцінювання знань студентів може проводитися у наступних формах:

- оцінювання роботи студентів під час семінарських занять;
- проведення проміжного контролю;
- проведення підсумкового контролю.

Загальна оцінка з дисципліни визначається як сукупність балів, що студент отримує за змістовні модулі та модульний контроль. Проміжний контроль знань студентів здійснюється шляхом проведення тестування з основних навчальних елементів змістовних тем. Сума балів, які студент денної форми навчання може набрати протягом семестру під час семінарських занять та після написання проміжного контролю, дорівнює 60.

Підсумковий контроль здійснюється у формі заліку. До заліку допускаються студенти, які мають не менше 30 балів з поточного контролю та написання проміжного контролю. Загальна кількість балів за успішне виконання залікових завдань становить 40. Час виконання – до 80 хвилин. Підсумковий контроль 40 балів, в т. ч: 2 теоретичні питання – 30 б. (2x15); визначення понять з дисципліни (відкриті тести) – 10 б. (2x5).

СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ

Поточний контроль та самостійна робота									Разом	Залік	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6,7	T8,9	T10	ПК			
5	5	5	5	5	5	5	5	20	60	40 (мінімум – 20)	100 (мінімум – 50)
60 (мінімум – 30)											

T1, T2 ... T12 – теми розділів.

ПК – проміжний тестовий контроль

Структура та складові підсумкової оцінки з дисципліни

Поточний контроль та оцінювання самостійної роботи – 60 балів.

З них:

- виконання завдань на семінарських заняттях – 40 балів;
- проміжний тестовий контроль – 20 балів.

Поточний контроль проводиться на кожному семінарському занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на семінарських заняттях.

Також під час семестру можна отримати додаткові бали (5 балів) за участь у наукових конференціях, підготовку наукових публікацій, тематика яких пов'язана із проблематикою дисципліни «Основи міжнародної безпеки», а також за виконання додаткових творчих завдань та написання реферату, що зазначені вище.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ НА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТТЯХ

Усний виступ, виконання письмового завдання	Критерії оцінювання
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.
3	В цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.
1–2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

Критерії проміжного контролю знань студентів

Проміжний контроль проводиться 1 раз за семестр. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначених тем (у тому числі самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на семінарських заняттях. Поточний контроль проводиться з метою визначення стану успішності здобувачів вищої освіти за період теоретичного навчання. Поточний контроль знань студентів здійснюється через написання тестування. За кожну правильну відповідь студент отримує 1 бал, максимальна сума балів – 20 балів.

Підсумковий семестровий контроль

Підсумковий семестровий контроль – це підсумкове оцінювання результатів навчання здобувача вищої освіти за семестр, що здійснюється в університеті у формі заліку. На підсумковий семестровий контроль виносяться питання, що передбачають перевірку розуміння здобувачами вищої освіти програмного матеріалу дисципліни в цілому та рівня сформованості відповідних компетентностей після опанування курсу.

Підсумковий контроль 40 балів, в т. ч: 2 теоретичні питання – 30 б. (2x15):

13–15 балів отримують студенти, які повно та ґрунтовно розкрили теоретичне питання, використавши при цьому не лише обов'язкову, а й додаткову літературу;

10–12 балів отримують студенти, які в цілому розкрили теоретичне питання, однак не повно і допустивши деякі неточності. При цьому не використавши на достатньому рівні обов'язкову літературу;

7–9 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, але розкрили його не повністю, допустивши деякі незначні помилки;

5–6 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, розкривши його лише частково і допустивши при цьому окремі помилки, котрі не впливають на загальне розуміння питання;

3–4 бали отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, недостатньо або поверхово розкривши більшість його окремих положень і допустивши при цьому окремі помилки, які частково вплинули на загальне розуміння проблеми;

0–2 бали отримують студенти, які частково та поверхово розкрили лише окремі положення питання і допустили при цьому певні суттєві помилки, котрі значно вплинули на загальне розуміння питання.

Визначення понять з дисципліни (відкриті тести). Студенту треба відповісти на 5 тестових запитань. За кожну правильну відповідь студент отримує 2 бали. Максимально можна отримати 10 балів.

За підсумками поточного і підсумкового контролю студент може набрати від 0 до 100 балів включно. Мінімальна кількість балів, які повинен набрати студент для одержання заліку, становить 50 балів.

У разі настання/подовження дії обставин непоборної сили здобувачам вищої освіти денної форми навчання надається можливість скласти залік в тестовій формі (білет містить 40 тестових завдань, здобувач одержує 1 бал за кожну правильну відповідь) дистанційно на платформі Moodle в дистанційному курсі «Основи міжнародної безпеки», режим доступу: <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=5744>

ШКАЛА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ»

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за дворівневим ступенем оцінювання
1–49	незараховано
50–69	зараховано
70–89	
90–100	

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Схарактеризуйте феномен «безпеки» та визначте її рівні.
2. Дайте визначення понять «небезпека», «загроза», «ризик», «виклик».
3. Дайте визначення поняття «міжнародна безпека» та визначте способи її забезпечення.
4. Схарактеризуйте операційні моделі міжнародної безпеки.
5. Визначте поняття «колективної, загальної та коопераційної безпеки».
6. Схарактеризуйте концепції міжнародної безпеки.
7. Визначте поняття «національна безпека» та її види.
8. Проаналізуйте стратегію національної безпеки США.
9. Схарактеризуйте стратегію безпеки ЄС.
10. Дайте характеристику оновленій воєнній доктрині Китаю.
11. Схарактеризуйте державну стратегію національної безпеки Японії.
12. Окресліть завдання та функції військової політики.
13. Визначте поняття «військова безпека та небезпека».
14. Опишіть джерела військової небезпеки у сучасних умовах.
15. Схарактеризуйте моделі забезпечення військової безпеки.
16. Які існують види стратегій воєнної безпеки?
17. Дайте характеристику воєнній безпеці ЄС.
18. Схарактеризуйте воєнну безпеку Індії.
19. Опишіть особливості воєнної безпеки Ізраїлю.
20. Визначте сутність економічної безпеки, її індикатори та загрози.
21. Визначте сутність екологічної безпеки, її індикатори та загрози.

22. Визначте сутність енергетичної безпеки, її індикатори та загрози.
23. Визначте сутність інформаційної безпеки, її індикатори та загрози.
24. Визначте сутність демографічної безпеки, її індикатори та загрози.
25. Визначте сутність продовольчої безпеки, її індикатори та загрози.
26. Визначте сутність політичної безпеки, її індикатори та загрози.
27. Визначте сутність соціальної безпеки, її індикатори та загрози.
28. Схарактеризуйте етапи формування Ялтинсько-Потсдамської системи.
29. Перерахуйте та схарактеризуйте військові конфлікти і кризи часів «холодної війни».
30. Визначте сепаратизм як загрозу національній безпеці.
31. Надайте характеристику регіональним підвидам сепаратизму.
32. Виявіть вплив міжнародної міграції на національну безпеку.
33. Схарактеризуйте концепцію «суспільство ризику».
34. Надайте характеристику міжнародному тероризму.
35. Які існують види терористичних актів?
36. Схарактеризуйте еволюцію міжнародного тероризму.
37. Які існують світові тенденції протидії тероризму?
38. Визначте типологію міжнародних конфліктів.
39. Схарактеризуйте поняття «асиметрична війна», виявіть її особливості.
40. Схарактеризуйте поняття «гібридна війна», виявіть її особливості.
41. Визначте види звичайного озброєння. Схарактеризуйте сучасні тенденції щодо торгівлі зброєю.
42. Схарактеризуйте види зброї масового ураження.
43. Визначте поняття «міжнародна організована злочинність», її види та основні регіони розповсюдження.
44. Надайте характеристику проблемі безпеки на регіональному рівні, визначте регіональні та міжнародні організації в галузі безпеки.
45. Які існують сучасні виклики для систем регіональної безпеки?
46. Процеси реформування і розширення НАТО.
47. Схарактеризуйте взаємозв'язок європейської безпеки та безпекового середовища Балкан.
48. Визначте роль ОБСЄ у європейському безпековому середовищі.
49. Схарактеризуйте проблеми безпеки на Близькому Сході.
50. Які існують проблеми безпеки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні?
51. Визначте основні загрози національній безпеки України.
52. Надайте характеристику економічної, енергетичної, інформаційної, екологічної безпеки України.
53. Проаналізуйте еволюцію геополітичного вибору України та його наслідки.

54. Схарактеризуйте етапи гібридного конфлікту в Україні (2014–2002 рр.).

55. Визначте напрямки співпраці України з міжнародним співтовариством в галузі міжнародної безпеки.

56. Надайте характеристику повномасштабного вторгнення РФ на територію України у 2022 році.

ЗРАЗОК ЗАЛІКОВОГО ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ»

Залікове завдання № 1

1. Схарактеризуйте інформаційну безпеку держави (15 балів).
2. Схарактеризуйте політику національної безпеки Індії (15 балів).
3. Тести (10 балів).

Приклад тестів:

1. Який з наведених видів зброї не відноситься до зброї масового знищення?

- А. біологічна зброя;
- В. протиповітряна зброя;
- С. хімічна зброя;
- Д. ядерна зброя.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література

1. Власюк О.С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці. К. : НІСД, 2016. 528 с.
2. Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол.: В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук та ін. / за заг. ред. Г.П.Ситника. Київ : НАДУ, 2016. 784 с.
3. Дзьобань О.П. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади [моногр.]. Х. : Право, 2021. 776 с.
4. Кононенко К.А. Міжнародне безпекове середовище: виклики і загрози національній безпеці України. К. : НІСД, 2013. 56 с.
5. Конфлікти, що змінили світ / авт. кол. Н. Іщенко (Гумба), І. Попов та ін. Харків : Фоліо, 2020. 192 с.
6. Рущенко І.П. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту. Київ : Києво-Могилянська Академія, 2020. 436 с.
7. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. К. : НІСД, 2017. 496 с.
8. Трансформація стратегічної стабільності та проблеми ядерної безпеки на початку ХХІ століття: збірник наукових праць / За заг. ред. д. і. н., проф.

Кудряченка А.І.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». К. : Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. 296 с.

9. Buzan, Barry, Wæver, Ole. Regions and Powers. The Structure of International Security. Cambridge University Press. 2003. 564 p.

10. Booth, Ken. Theory of World Security. Cambridge University Press. 2007. 489 p.

Допоміжна література

1. Гантінгтон Семюел П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Пер. з англ. Наталії Климчук. Львів : Кальварія, 2006. 474 с.

2. Гавриленко Н.М., Широкий Г.М., Юлдашев Р.Е. Світова продовольча криза як наслідок війни РФ проти України // Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. С. 1–6.

3. Зінченко В.В. Глобалізація і глобалістика: навчальний посібник. Львів : Новий світ-2000, 2020. 428 с.

4. Кучечук Л.В. Глобальна продовольча проблема: причини виникнення та загострення // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна, серія: «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2016. № 5. С. 40–44.

5. Малахова Л.В., Сідоров В.І. Глобальні проблеми як прояв кризового стану сучасного світового господарства // Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації: [колективна монографія] /За ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 185–199.

6. Економічна безпека держави: навчально-методичний посібник / Живко З.Б., Черевко О.В., Копитко М.І., Зачосова Н.В., Живко М.О., Середа В.В., Занора В.О., Бівець А.В.; за ред. Живко З.Б. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 240 с.

7. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного планування : аналіт. доп. / [Суходоля О. М., Харазішвілі Ю. М., Бобро Д. Г., Сменковський А. Ю., Рябцев Г. Л., Завгородня С. П.] ; за заг. ред. О. М. Суходолі. К. : НІСД, 2020. 178 с.

8. Краснюк І.В. Наслідки Арабської весни в політиці Близького Сходу // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2016. Вип. 23 (2). С. 148–154.

9. Мужанова Т.М. Інформаційна безпека держави: навчальний посібник. К., 2019. 131 с.

10. Хилько М.І. Екологічна безпека України: навчальний посібник. К., 2017. 226 с.

11. Шергін С. Політологія міжнародних відносин. К. : Центр навчальної літератури, 2019. 256 с.

12. Юхименко П. Глобалізація та політика національної безпеки. К. : Центр навчальної літератури, 2021. 408 с.

ПОСИЛАННЯ НА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ, ВІДЕО-ЛЕКЦІЇ, ІНШЕ МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Воєнна доктрина України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/366136>
2. Закон України «Про національну безпеку України» (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України». Указ Президента України № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>
4. Amnesty International. URL: <https://www.amnesty.org.ua>
5. Foreign Affairs magazine. URL: <https://www.foreignaffairs.com>
6. Foreign Policy. URL: <https://foreignpolicy.com>
7. International Security Journal. URL: <https://direct.mit.edu/isec>
8. Stockholm International Peace Research Institute. URL: <https://sipri.org>
9. RAND Corporation: Global Security. URL: <https://www.rand.org/topics/global-security.html>
10. The International Institute for Strategic Studies. URL: <https://www.iiss.org>
11. UN. URL: <https://www.un.org/en/>

ГЛОСАРІЙ БАЗОВИХ ТЕРМІНІВ

Агресія – будь-яке незаконне застосування державою або групою держав сили проти іншої держави (народу, нації) з метою захоплення її території, посягання на її суверенітет та національні багатства, насильницького підпорядкування її населення.

Актор міжнародних відносин – будь-який суб'єкт міжнародного права (держави або країни, група держав або країн, різнопланові міжнародні організації, корпорації, спілки, соціальні об'єднання, етнополітичні рухи тощо).

Анексія – один із видів агресії, що супроводжується насильницьким приєднанням (захопленням) державою території іншої держави або народу, а також примусове утримання того або іншого народу в межах чужої держави.

Асиметричний конфлікт – бойові дії, конфлікти та війни між воюючими сторонами, чия відносна військова потужність значно відрізняється або чия стратегія чи тактика суттєво відрізняються. Зазвичай це війна між постійною професійною армією та ополченнями повстанського руху.

Багатополюсність – основна властивість (геополітична модель) сучасної світової системи, яка складається з кількох великих, приблизно рівних за силою держав, котрі співпрацюють і конкурують одна з одною, утворюючи різні альянси, коаліції, що необхідні для вирішення важливих міжнародних питань.

Безпека – здатність особистості, суспільства, держави захищати свої життєво важливі інтереси.

Безпекова політика – 1) національна безпекова політика – одна із форм державної політики у сфері підтримання її безпеки та суверенітету, система різнопрофільних заходів із метою забезпечення нормального функціонування

важливих сфер життєдіяльності населення країни та її різноманітних структурних підрозділів;

2) міжнародна (колективна) безпекова політика – система міжнародної взаємодії, яка спрямована на збереження миру в регіоні та світі, захист колективних безпекових та національних інтересів держав-учасниць, що базується на комплексній співпраці в різних галузях забезпечення безпеки, а також створення міжнародних безпекових організацій (ОБСЄ, НАТО та ін.) та узгодження спільної безпекової політики.

Безпекові рівні – форми організації системи безпеки на різних рівнях її просторової організації: локальному (місцевому) – відповідає національній безпеці держави; регіональному (колективному) – узгоджена система безпекової діяльності країн регіону; глобальному – спільна діяльність різного рангу безпекових структур (регіональних та національних), що формує світову систему безпеки.

Війна – небезпечне суспільно-політичне явище, що стосується всіх сфер життєдіяльності людини на території, де воно відбувається й супроводжується жорстким протистоянням протиборчих сторін та використанням зброї.

Військова доктрина – система офіційних поглядів і положень у конкретній державі (яка часто буває таємною і піддаються розголошу), що встановлюють порядок військового будівництва в країні, розглядають можливості підготовки держави та її збройних сил до можливої війни, до захисту своїх національних інтересів.

Виклик – деяка сукупність чинників, що за відсутності намірів і потенціалу не несуть загрози. Проте при тривалому збереженні таких тенденцій він здатен перерости у небезпеку. Іншими словами, виклик являє собою мінімальний ризик і характеризується уявною готовністю завдати шкоди об'єкта безпеки.

Глобальна безпека – система діяльності міжнародних інституцій з метою забезпечення та підтримки миру в регіонах світу, що базується на комплексній взаємодії безпекових організацій різного рівня та суб'єктів міжнародного права різних рангів міжнародної взаємодії.

Гібридна війна – це прагнення однієї держави підпорядкувати собі іншу за допомогою політичних, економічних, інформаційних інструментів. Саме тому в умовах гібридної війни бойові дії є другорядними, а на перший план виходять інформаційні операції та інші важелі впливу. Війна полягає у прагненні однієї держави агресивно діяти на свідомість жителів іншої країни.

Доктрина національної безпеки – система офіційно прийнятих у державі поглядів та нормативно-правових актів, шляхів і способів й механізмів щодо процесів формування її безпеки у різних сферах її життєдіяльності та підтримання суверенітету, прав і свобод громадян цієї країни.

Зброя масового ураження – засоби ведення війни, які за силою руйнування та ураження у багато разів переважають звичайні озброєння. Головні принципи застосування зброї масового знищення – раптовість і масованість на вирішальних напрямках військових дій. Серед наявних видів зброї масового знищення – біологічна зброя, хімічна зброя, ядерна зброя.

Екологічна безпека – вид національної безпеки, який пов’язаний з процесами підтримання екологічної рівноваги території, раціонального використання природного середовища та його комплексного захисту.

Економічна безпека – політико-господарчий та фінансово-соціальний стан держави, при якому її народ (населення) може самоправно (суверенно, без стороннього втручання і зовнішнього тиску) визначати шляхи і форми свого подальшого економічного розвитку.

Енергетична безпека – вагома складова економічної безпеки країни, яка має на меті контроль над забезпеченням важливих сфер функціонування господарства та життєдіяльності населення держави необхідними паливно-енергетичними ресурсами.

Ескалація – нарощування військової могутності держави, озброєнь, інтенсивності воєнних дій, розширення театру воєнних дій, розширення конфлікту, загострення політичного становища тощо.

Етнокультурна безпека – стан стійкого функціонування і цілісного відтворення культур основних соціальних суб’єктів/об’єктів і їх етнокультурної ідентичності при вільному взаємообміні між ними культурними навиками.

Європейська безпека – система міжнародних договорів між європейськими країнами та комплекс цілеспрямованих заходів, які здійснюються усіма зацікавленими державами європейського регіону з метою захисту колективних та національних інтересів, підтримання миру, недопущення війни та вирішення конфліктів, а також для нейтралізації внутрішніх та зовнішніх загроз у всіх сферах суспільного життя та розв’язання поточних безпекових питань. Проблема Є.Б. займаються такі міжнародні організації, як ОБСЄ, ЗЕС, НАТО, ООН та ін. У межах міждержавного інтеграційного об’єднання ЄС функціонує система спільної безпеки країн-учасниць цієї спільноти.

Загроза – стан динаміки системи, коли небезпека або порушення нормальних умов її функціонування в силу певних причин і чинників загрожують збоєм розвитку системи, сприяє її дестабілізації, а в кінцевому випадку – деградації (руйнуванню) цієї структури і зупиняє її діяльність.

Збройні сили – військо будь-якої держави, включаючи його різновиди – сухопутні, морські та повітряні сили, а також різного роду військові спеціалізовані формування (прикордонники, зв’язківці, сапери, розвідники тощо).

Інформаційна безпека – стан захищеності інтересів особи, суспільства та держави в інформаційній сфері, який виключає можливість заподіяння їм шкоди через неповноту, несвоєчасність і недостовірність інформації, а також негативні наслідки використання інформаційних технологій або законодавчо забороненої чи обмеженої для поширення інформації.

Іредентизм – сепаратизм, який спрямований на відділення та приєднання до іншої держави. До цього різновиду належить і анексія (насильницьке приєднання) території іншої держави на підставі етнічної належності та/або попереднього володіння (наприклад, анексія Криму).

Кібербезпека – це застосування технологій і методів захисту комп’ютерних систем, мереж, програм і даних в кіберпросторі від несанкціонованого доступу, зміни, знищення та інших кіберзагроз.

Колективна безпека – система закріплених у Статуті ООН норм міжнародного права, що регулює порядок колективного прийняття на державному рівні рішень щодо застосування сили з метою підтримання або відновлення міжнародного миру та безпеки.

Міжнародна безпека – система забезпечення безпеки на міжнародному рівні за рахунок створення міжнародних безпекових організацій та інституцій, підписання колективних безпекових договорів, налагодження процесів вирішення міжнародних конфліктів та інших проблем міжнародного життя мирним шляхом та взаємною запорукою і контролем за всіма небезпечними проявами міжнародного суспільно-політичного життя.

Міжнародна організована злочинність – форма міжнародної діяльності організованих злочинних груп або організацій із використанням різних методів, у тому числі і примусового характеру, та заборонених товарів і послуг.

Міжнародні санкції – засоби та дії примусу, що застосовуються міжнародними організаціями або державами (групами держав) до країн, які здійснили тяжкі міжнародні правопорушення.

Міжнародний тероризм – це форма політичної боротьби, яку використовують різні політичні партії, рухи, групи та інші організації, в основі діяльності яких лежить екстремізм і насилля для тиску на суб'єкти міжнародної діяльності з метою досягнення ними політичних цілей.

Національна безпека – ступінь (міра, рівень) захищеності життєво важливих інтересів, прав та свобод особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз або ступінь відсутності загроз правам і свободам людини, базовим інтересам і цінностям суспільства та держави.

Небезпека – загрозовий стан існування системи безпеки, що може призвести до втрати важливих елементів її функціонування або до повної її деградації і краху, який формується під впливом різноманітних небезпечних дестабілізуючих чинників.

Політична безпека – стан правових норм і діяльності відповідних інститутів безпеки, що гарантують захист політичного суверенітету, територіальної цілісності, політичної незалежності та конституційного ладу держави, тобто можливість нації та створених нею соціальних інститутів проводити незалежну внутрішню і зовнішню політику.

Продовольча безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її повсякденної життєвої діяльності.

Регіональна безпека – одна з форм міжнародної колективної безпеки, яка функціонує в регіональному масштабі й покликана захистити не тільки мир в регіоні та колективні інтереси, але й суверенітет та національні інтереси її держав-учасниць.

Ризик – ймовірність завдавати шкоди об'єкту безпеки, характер й інтенсивність якої може змінюватись залежно від конкретних обставин.

Сепаратизм – це прагнення у багатонаціональних державах національних меншостей до відокремлення й створення власної держави чи автономної області.

Сецесія – рух, мета якого полягає у відділенні та утворенні нової незалежної держави.

Соціальна безпека – стан захищеності населення країни на всіх рівнях його територіальної організації і всіх його формах суспільно-політичної та економіко-господарчої діяльності.

Стратегія воєнної безпеки – система перспективних дій держави у галузі воєнної оборони та захисту національного суверенітету (в ряді країн – політика національної оборони), яка визначається її керівництвом в залежності від воєнно-політичних цілей, наявних ресурсів для їх досягнення, а також воєнно-політичної обстановки і реалізується в рамках воєнної політики тощо.

«Суспільство ризику» – це постіндустріальна формація, яка відрізняється від індустріального суспільства головним чином тим, що в ньому розподіляються небезпеки й зумовлені ними ризики, а не блага, як в індустріальному суспільстві. Загрози, які виявляються в цьому суспільстві, принципово відрізняються від попередніх тим, що вони не мають кордонів ні в часі, ні в просторі. Для цих небезпек не існує державних кордонів.

Хайджекінг – захоплення транспортного засобу: літака, залізничного потяга, автомобіля, корабля терористами.

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклад оформлення титульного аркуша

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

Реферат

з дисципліни «**Основи міжнародної безпеки**»
на тему: «**Небезпека глобалізації тероризму**»

Виконав: студент 3 курсу групи УК-31
Спеціальність 242 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
К. О. Черниш

Керівник: к.е.н., доцент Л. В. Кучечук

Харків – 2022

Приклад оформлення таблиць і рисунків

Таблиця 1.1

Кількість голодуючого населення в регіонах
світу у 2019 та 2020 роках (млн чол.)

Регіон світу	Кількість голодуючого населення в регіоні (млн чол.)	
	2019 рік	2020 рік
Африка	235,2	281,6
Азія	361,3	418
Країни Латинської Америки та Карибського басейну	45,9	59,7
Океанія	2,6	2,7

Таблиця складена автором за матеріалами: [3, с. 12]

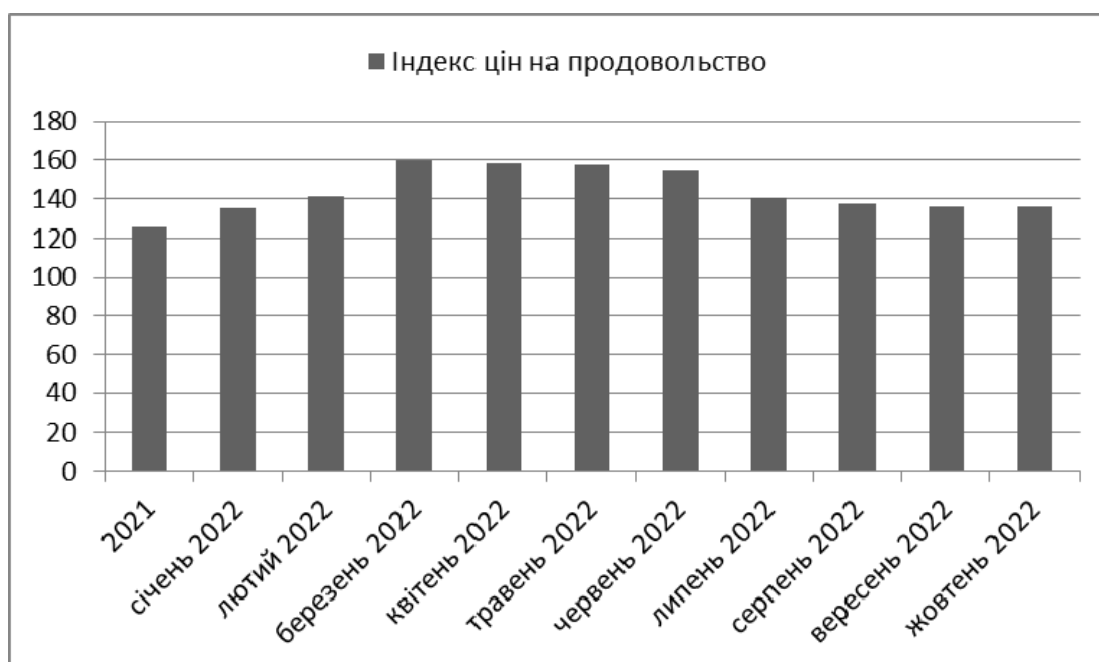

Рис.1. Індекс цін на продовольство ФАО 2021–2022 рр.
Джерело: [2]

Приклади бібліографічного опису

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с.
Два автори Три автори Чотири і більше авторів Автор(и) та редактор(и)/ упорядники Без автора	1. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с. 2. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с. 1. Бікулов Д. Т., Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с. 1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с. 1. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с. 2. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с.
Багатотомні видання	1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.
Автореферати дисертацій Дисертації	1. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с. 1. Авдєєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII – початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с.
Законодавчі та нормативні документи	1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
Стандарти	1. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.
Частина видання: книги	1. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. <i>Тридцять лет с экологическим правом</i> : избранные труды. Харьков, 2013. С. 205–212.
Частина видання: матеріалів конференцій (тези, доповіді)	1. Кононенко Н. Методология толерантности в системе общественных отношений. <i>Формирование толерантного сознания в обществе</i> : материалы VII междунар. антитеррорист. форума (Братислава, 18 нояб. 2010 г.). Киев, 2011. С. 145–150.
Електронні ресурси	1. Державна служба статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/ .